

**Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»**

Кафедра музики і хореографії

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ДОДАТКОВИЙ МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ

підготовки бакалавра

(назва освітньо-кваліфікаційного рівня)

напряму 6.010102 «Початкова освіта»

(шифр і назва спеціальності)

Спеціалізація – «Музика »

Факультет підготовки вчителів початкових класів

Слов'янськ – 2014 р.

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО КАФЕДРОЮ МУЗИКИ І ХОРЕОГРАФІЇ

УКЛАДАЧІ ПРОГРАМИ:

Пшеничних М. М. – старший викладач кафедри музики і хореографії

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Сарієнко В. К. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри природничо-математичних дисциплін та інформатики в початковій освіті

Євтухова Т. А. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки

Обговорено та рекомендовано до видання
науково-методичною радою
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»

«24» березня 2015 р.

Протокол № 1

ВСТУП

Навчальна програма вивчення дисципліни «Додатковий музичний інструмент» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра напряму 6.010102 Початкова освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Додатковий музичний інструмент» є оволодіння грою на додатковому музичному інструменті (баян, акордеон).

Міждисциплінарні зв'язки курсу:

- Основний музичний інструмент.
- Комплекс історико-теоретичних музичних дисциплін.

Програма навчальної дисципліни містить **5 змістовних модулів:**

Змістовий модуль 1. Знайомство з додатковим музичним інструментом.

Змістовий модуль 2. Техніка гри на додатковому музичному інструменті. Робота над музичними творами: поліфонією, етюдами, п'єсами, пісенним матеріалом та мажорними гамами до двох знаків.

Змістовий модуль 3. Техніка гри на додатковому музичному інструменті. Робота над музичними творами: поліфонією, етюдами, п'єсами, пісенним матеріалом та мінорними гамами до двох знаків.

Змістовий модуль 4. Техніка гри на додатковому музичному інструменті. Робота над музичними творами, пісенним матеріалом та мажорними гамами до чотирьох знаків.

Змістовий модуль 5. Техніка гри на додатковому музичному інструменті. Робота над музичними творами, пісенним матеріалом та мінорними гамами до чотирьох знаків.

1. Мета й завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Додатковий музичний інструмент» є оволодіння грою на додатковому музичному інструменті; вільне

виконання музичних творів та пісень при проведенні уроків музики та позакласної музично-виховної роботи в загальноосвітній школі.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Додатковий музичний інструмент» є:

- оволодіння ігровими навичками на додатковому музичному інструменті, прийомами звуковедення;
- засвоєння навичок розбору нотного тексту;
- засвоєння навичок читання з листа;
- оволодіння аплікатурою.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- історію виникнення інструменту (баян, акордеон);
- основи звуковидобування на інструменті;
- діапазони правої та лівої клавіатур;
- основні музичні терміни.

уміти :

- виконати мелодію та акомпанемент розучуваної пісні;
- транспонувати її в близькій тональності;
- грати вокальні вправи для роботи з хором;
- акомпанувати хору або ансамблю;
- виконувати сольні твори і п'єси по слуханню музики в розмірі даної програми.

На вивчення навчальної дисципліни відведено 198 годин /5,5 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Знайомство з додатковим музичним інструментом.

Знайомство з інструментом. Історія виникнення музичного інструменту (баян, акордеон), його складових частин, з їх назвами та призначенням.

Під час гри початківцю необхідно користуватися твердим стільцем, висота якого має бути на рівні його колін. Сідати треба не глибоко, щоб спиратися на міцно поставлені долі дещо розсунуті ступні ніг. При цьому не можна підіймати, а лікті рук притискувати до тулуба.

Кість правої руки має вільно охоплювати гриф баян у такий спосіб, щоб великий палець розташовувався за ним, а інші, дещо заокруглені, - зверху.

Ліва рука присовується під короткий торцевий ремінь і розтискує або стискує міх, спричиняючи видобування звуку потрібної сили.

Вивчення правої клавіатури. Засвоєння різних за тривалістю звуків, набуття навички плавного і активного руху міха, сприяє лічба вголос до чотирьох. У процесі багаторазового виконання вправ слід прагнути чіткості й мало помітності зміни міха, якісного та приємного звучання.

Основний ряд звуків (до, ре,мі, фа, соль, ля,сі) видобувається на правій клавіатурі баяна, акордеона за допомогою занурення білих клавішів відповідних назв. Їх розташування на грифі в усіх октавах ідентичне, а тому досить затвердити місце знаходження лише семи.

Спочатку гама до мажор грається в повільному темпі, рівними тривалостями, з плавним переходом від одного звука до іншого – легато.

Успіх у виконанні гал багато в чому залежить від роботи над такими вправами: до-ре-до, до-ре-мі-ре-до, до-ре-мі-фа-мі-ре-до і т.д.

Вивчення лівої клавіатури. Оволодіння лівою клавіатурою баяна або акордеона починається з пошуку студентом кнопки «ДО» основного (другого) ряду басів, яка позначена виїмкою. Треба пояснити, що кнопки лівої клавіатури

розташовуються п'ятьма або шістьма подовженими вертикальними рядами. За допомогою першого і другого від міха рядів отримуємо низькі звуки – басы. На відміну від правої клавіатури вони не мають поділу на октави. Сім білих кнопок з першого та другого рядів відповідають назвам відомого звукоряду, однак вони розташовуються у своєрідному порядку, який треба добре запам'ятати як з низу клавіатури (фа, до, соль, ре, ля, мі, сі), так і з гори (сі, мі, ля, ре, соль, до, фа). Усі кнопки допоміжного ряду дублюють основний, але зрушені відносно нього на чотири порядку в низ.

Гра двома руками. Гра обома руками складається з вивчення окремо кожної партії, а потім вже з'єднання їх. При цьому треба рівномірно відраховувати долі такту, поки ритм твору не буде усвідомлений. Мелодію і акомпанемент слід грати в одному темпі. Успіху при з'єднанні партії правої та лівої руки на баяні або акордеоні сприяє виконання вправи або твору з педагогом: студент грає якусь одну партію, педагог – другу. Цей захід допомагає початківцю відчувати гармонічну та ритмічну будову п'єси, поліпшує з'єднання обох партій.

Розбираючи партії кожної руки, слід також уточнити аплікатуру (розташування пальців). Кнопки лівої клавіатури треба занурювати м'яко, аби не глушити звуки мелодії.

Граючи двома руками, треба спочатку взяти помірний темп, який дозволяє слідкувати за грою, підготовувати пальці, вчасно змінювати напрям руху міху.

Легкі поліфонічні п'єси. Поліфонія – це багатоголосна музика.

В поліфонії відбувається самостійний мелодичний розвиток кожного голосу при одночасній взаємодії голосів, будуючи єдине ціле. Поліфонічні п'єси формують у початківця навички слухання кожного голосу, надання голосової ролі темі навіть тоді, коли вона звучить в нижніх голосах.

Питання аплікатури є найбільш важливим при вивченні поліфонічних п'єс, тому участь педагога повинна бути дуже ваговою.

В процесі вивчення поліфонічних п'єс основною повинна бути робота над голосоведінням. З цією метою пропонується, зберігаючи аплікатуру, встановлену для виконання всієї п'єси, вчити окремо кожний голос.

Легкі пісні шкільного репертуару. Прослуховування пісень у запису, або у виконанні педагога. Визначення характеру пісні, гармонічного плану, наявності вступу, кульмінації, теми, динамічного плану, штрихів.

Вивчення вокальної партії із словами заспіву. Окремо правою рукою гра мелодію пісні. Артикуляція, вірне інтонування співу.

Супровід пісні (ліва рука) виконується штрихом «стакато».

Підготовка до концертного виступу. Для виступу перед слухачами обирається тільки ті твори, які по своїй складності не перевищують можливості студента. Не можна виносити на сцену, складаючи іспит або академконцерт, п'єси, які ще не вивчені досконало.

Дуже корисну роль при підготовки до концертного виступу може зіграти запис на магнітофон: прослуховування запису, надасть можливість студенту проаналізувати свою гру.

В останній період підготовки корисно перевіряти стабільність виконання в різних обставинах. Наприклад, можна імітувати концертні обставини вдома, граючи перед знайомими та друзями. За декілька днів до виступу корисно провести репетицію всієї програми - бажано в приміщенні, де відбудеться концерт.

Підготовка до виступу – це не тільки відмінне володіння твором, але й психологічний настрій студента – виконавця. Вміння грати на естраді – це в значній мірі вміння зосередитись на змісті твору, забувши про техніку й оточуючі обставини.

Змістовий модуль 2. Техніка гри на додатковому музичному інструменті. Робота над музичними творами: поліфонією, етюдами, п'єсами, пісенним матеріалом та мажорними гамами до двох знаків

Вивчення мажорних гам (соль, фа, ре, В мажор). Гра гам соль, фа, ре та В мажор. Аплікатури гам правою рукою. Гра гам в одну та дві октави. Гра гами по два звуки на міх різними штрихами і доводимо гами до 8-ми звуків на міх.

Мелодична послідовність усіх ступенів мажорного ладу буде мажорну гамую

У лівій руці клавiші треба нажимати на основному та допомiжному рядах. Вчимо аплікатуру лівої руки. Граємо у дуже повільному темпі гами обома руками. Слідкуємо за міхом. Зміну міху в гамах з двох звуків на міх доводимо до восьми. Слідкуємо за аплікатурою. Всі ці вправи впливають на рухово-технічні навички виконавця. Поступово ускладнюємо вправи за допомогою темпу та змінюємо штрихи. Основне навантаження при грі гами падає на кiсть правої руки. Дуже важливо слідкувати, щоб кiсть не робила зайвих рухів.

Ритмічність в гамах:

- окремо правою рукою;
- окремо лівою рукою;
- гра двома руками.

Акорди, арпеджіо. Поняття акорда і арпеджіо.

Акорд – це три чи більше звуків, які звучать одночасно.

Арпеджіо – це виконання звуків акорду не одночасно, а поступово, в різному порядку.

Арпеджіо має таке ж значення для розвитку виконавської техніки, як і гами. 2 види арпеджіо – коротке та довге.

При виконанні короткого арпеджіо потрібні дуже влучні рухи пальців і руки, тому пропонується студентам грати арпеджіо в повільному та помірному темпі.

Важкість виконання довгого арпеджіо є в підкладанні великого пальця через одну чи дві клавіші.

Етюди. Етюди – технічні твори для розвитку технічного апарату виконавця. Технічні труднощі етюдів та методи їх подолання. На першому етапі розбираємо етюд. Це слід робити в повільному темпі, ретельно слідкуючи за точністю виконання нотного тексту та авторських вказівок.

Розбір етюду двома руками та кожною рукою окремо. Таке вивчення партій має ряд переваг; так скоріше і краще запам'ятовується нотний текст, прискорюється придбання тих чи інших технічних навичок.

Вивчення етюду не цілком, програваючи спочатку до кінця, а розділяючи його на окремі частини.

Мета роботи на етюдами є придбання окремих технічних навичок, тому слід намагатися як можна раніше вивчити його на пам'ять – це дає можливість зосередити зір на виробці потрібних рухів.

Поліфонічні п'єси. Голосоведіння в поліфонічних творах. Аплікатура лівої та правої рук в поліфонічних творах. Взаємодія голосів в поліфонічній п'єсі.

Особливості міховедення. Особливості фразування в поліфонії.

Перекладення легких фортепіанних поліфонічних творів для баяна та акордеона.

Пісні шкільного репертуару. Прослуховування пісень у запису, або у виконанні педагога. Характер пісні, гармонічний план, наявність вступу, кульмінацію, теми, динамічний план, штрихи.

Вокальна партія із словами заспіву. Гра мелодії пісні окремо правою рукою та наспівування її разом з грою. Артикуляція, вірне інтонування співу.

Оволодіння мелодією пісні окремо правою рукою, підключаючи ліву, звертаючи увагу на штрихи акомпанементу. Найчастіше супровід пісні (ліва рука) виконується штрихом «стакато».

Гра мелодії першого куплету пісні та наспівування в унісон, другий – акомпанування співу акордовим супроводом. Вступ до пісні.

Різні види акомпанементу пісень шкільного репертуару. Гармонійний аналіз пісень шкільного репертуару. В піснях зустрічаються основні акордові функції: тонка, субдомінанта, домінанта. Між ними зустрічаються і другорядні акорди.

Добір правою рукою мелодію на музичному інструменті. Вирішення аплікатурні питання, питання зміни міху в цій мелодії. Гра в унісон і наспівування мелодії. Гармонічний аналіз цієї мелодії. виходячи Підбір акомпанементу лівою рукою. З'єднання мелодії із супроводом лівої руки.

Підготовка до концертного виступу. Для виступу перед слухачами обираються тільки ті твори, які по своїй складності не перевищують можливості студента. Не можна виносити на сцену, складаючи іспит або академконцерт, п'єси, які ще не вивчені досконало.

Дуже корисну роль при підготовки до концертного виступу може зіграти запис на магнітофон: прослухування запису, надасть можливість студенту проаналізувати свою гру.

В останній період підготовки корисно перевіряти стабільність виконання в різних обставинах. Наприклад, можна імітувати концертні обставини вдома, граючи перед знайомими та друзями. За декілька днів до виступу корисно провести репетицію всієї програми - бажано в приміщенні, де відбудеться концерт.

Підготовка до виступу – це не тільки відмінне володіння твором, але й психологічний настрій студента – виконавця. Вміння грати на естраді – це в значній мірі вміння зосередитись на змісті твору, забувши про техніку й оточуючі обставини.

Змістовий модуль 3. Техніка гри на додатковому музичному інструменті. Робота над музичними творами: поліфонією, етюдами, п'єсами, пісенним матеріалом та мінорними гамами до двох знаків.

Вивчити мінорні гами. Будова мінорної гами: тон, полутон, тон, тон, полутон, тон, тон. Якщо мажорний лад (гама) звучить більш виразно, твердо і світло, то мінорний – м'яко, глибоко, лірично. Крім натурального мінору, вживається ще й гармонічний мінор з підвищенням 7 ступеня і мелодичний мінор з підвищенням 6 і 7 ступенями у висхідному русі, а у спадному – без їхнього підвищення, за формулою натурального мінору.

Усі знаки альтерації мінорних гам (тональностей) записуються біля ключа, а знаки підвищення 6 ступеню гармонічного та 6 і 7 ступенів мелодичного мінорів – лише у такті.

Мінорні гами, акорди, арпеджіо. Гра акордів правою рукою. Виконуються штрихом «портато» (якщо нема ліги або крапок «стакато»). Акорди граються не рухом пальців, а всією кистю. Пальці готуються до удару над потрібними клавішами, після чого кисть опускається на клавіатуру як єдине ціле з пальцями. Затримавшись на клавішах майже до кінця тривалості акорда, кисть підіймається разом з пальцями, які готуються до наступного акорду.

Арпеджіо має таке ж значення для розвитку виконавської техніки, як і гами. На занятті з додаткового музичного інструменту використовується 2 види арпеджіо – коротке та довге.

Арпеджіо виконується влучні рухами пальців і руки, в повільному та помірному темпі.

Важкість виконання довгого арпеджіо є в підкладанні великого пальця через одну чи дві клавіші.

Кожна мажорна гама має паралельну мінорну, котра будується на 4 ступені мажорної.

Будова мінорної гама: тон, полутон, тон, тон, полутон, тон, тон. Якщо мажорний лад (гама) звучить більш виразно, твердо і світло, то мінорний – м'яко, глибоко, лірично. Крім натурального мінору, вживається ще й гармонічний мінор з підвищенням 7 ступеня і мелодичний мінор з підвищенням 6 і 7 ступенями у висхідному русі, а у низькому – без їхнього підвищення, за формулою натурального мінору.

Запис знаків альтерації мінорних гам (тональностей) записуються біля ключа, а знаки підвищення 6 ступеню гармонічного та 6 і 7 ступенів мелодичного мінорів – лише у такті.

Гаму ля мінор лівою рукою, треба уважно слідкувати за аплікатурою, яка, через те, що у лівій клавіатурі зберігається одна і та сама послідовність розташування кнопок, буде повторюватися і в інших гамах.

Читання нот з аркушу. Читанням нот з аркуша розпочинається при оволодінні гам та арпеджіо, використовуючи правильну аплікатуру, володіння навичками міховедення на баяні та акордеоні.

Повільне читання п'єс. Ритм, голосоведіння, на викладення партії лівої руки, зміну міха тощо.

При читанні нот з аркуша знаходимо вірну аплікатуру.

Для здобування навичок читання нот з аркуша важливу роль грає вірний підбір учбового матеріалу. Нотний текст: штрихи, темпові вказівки.

Підбор по слуху пісень шкільного репертуару. Послідовність при навчанні гри на слух:

- знаходження одного звуку на правій клавіатурі;
- знаходження звуку догори та донизу від заданого;
- повторення простих ритмічних фігур на одному звуці;
- ритмічна «гра» на повторення двох звуків;
- догравання студентом мелодії пісень шкільного репертуару, початих педагогом;

– підбір по слуху легких пісень шкільного репертуару правою рукою, підбір елементів акомпанементу до вивчених мелодій.

До підбору на слух мелодії цілком слід використовувати мелодії знайомих пісень. Мелодія пісень вивчається зі словами – педагог грає, студент співає. Звертаємо увагу на рух мелодії вгору або вниз, на тривалість звуків та їх ритмічне співвідношення.

Робота над етюдами на різні види техніки. Технічні труднощі етюдів та методи їх подолання. Розбір етюдів на занятті в повільному темпі, виконання нотного тексту та авторських вказівок.

Встановити фразировку. Етюди вчать не цілком, спочатку програються до кінця, а потім поділяються на окремі частини. Темп повільний потім швидкий.

Основною метою роботи на етюдами є придбання окремих технічних навичок, тому слід намагатися як можна раніше вивчити його на пам'ять – це дає можливість зосередити зір на виробці потрібних рухів.

Підготовка до концертного виступу. Для виступу перед слухачами обираються тільки ті твори, які по своїй складності не перевищують можливості студента. Не можна виносити на сцену, складаючи іспит або академконцерт, п'єси, які ще не вивчені досконало.

Дуже корисну роль при підготовці до концертного виступу може зіграти запис на магнітофон: прослухування запису, надасть можливість студенту проаналізувати свою гру.

В останній період підготовки корисно перевіряти стабільність виконання в різних обставинах. Наприклад, можна імітувати концертні обставини вдома, граючи перед знайомими та друзями. За декілька днів до виступу корисно провести репетицію всієї програми – бажано в приміщенні, де відбудеться концерт.

Підготовка до виступу – це не тільки відмінне володіння твором, але й психологічний настрій студента – виконавця. Вміння грати на естраді – це в значній мірі вміння зосередитись на змісті твору, забувши про техніку й оточуючі обставини.

Змістовий модуль 4. Техніка гри на додатковому музичному інструменті. Робота над музичними творами, пісенним матеріалом та мажорними гамами до чотирьох знаків.

Міховедення в поліфонічних творах. Голосоведіння в поліфонічних творах. Аплікатура лівої та правої рук в поліфонічних творах. Взаємодія голосів в поліфонічній п'єсі.

Особливості міховедення. Особливості фразування в поліфонії.

Перекладення легких фортепіанних поліфонічних творів для баяна та акордеона.

– Зміна міху частіше всього приходиться через парну кількість тактів.

– При плавному русі мелодії слід міняти міх після ноти на якій закінчується ліга

– Якщо звуки повторюються, то можливо тут зміна міху на слух – це просто не помітно.

Розучування поліфонії проводиться по фразах з опорою на нотний запис, відтворенням ритмічного рисунка, показом мелодичного руху.

Аплікатура в поліфонії. Аплікатура – це розподіл пальців при виконанні музичного твору. При грі поліфонії треба ставити обов'язково п'ятипальцеву аплікатуру правої руки.

Комплекс вправ для п'ятипальної аплікатури. Вірна вибрана аплікатура швидше дає можливість студенту-музиканту вивчити поліфонічну п'єсу. Програємо вправу для «сильних» пальців (1-й, 2-й, 3-й) – правої руки.

Гра вправ для «слабких» пальців правої руки (4-й, 5-й). Грати одним пальцем на 2х клавішах використовується дуже рідко.

Аплікатура лівої руки в поліфонії не має особливих труднощів. В основному це тривалі звуки, які теж мають гамо образний рух.

Акорди. Арпеджіо.

- Точний тризвук (гра в мелодичній та гармонічній послідовності).
- Точний секстакорд (гра в мелодичній та гармонічній послідовності).
- Точний квартсекстакорд (тех. гра в цих послідовностях)

Конструкція інструментів дозволяє грати акорди в паралельному русі, не змінюючи положення пальців у правій руці. При грі акордів та арпеджіо в лівій руці ми тиснемо по одній клавіші на акорд або на ноту.

Гра арпеджіо та акордів різними штрихами.

- Легато
- Стакато
- Нон легато

Гра мажорних акордів та арпеджіо з трьох рядів.

Гра мінорних акордів та арпеджіо з трьох рядів.

Мажорні гами до 3х знаків. Гама ля мажор та мі бемоль мажор. Спочатку право руко вчимо аплікатури гам. Гра гам в одну та дві октави. Граємо гама по два звуки на міх різними штрихами і доводимо гама до 8-ми звуків на міх.

Мелодична послідовність усіх ступенів мажорного ладу буде мажорну гаму.

У лівій руці клавіші треба нажимати на основному та допоміжному рядах. Вчимо аплікатуру лівої руки. Граємо у дуже повільному темпі гама обома руками. Слідкуємо за міхом. Зміну міху в гамах з двох звуків на міх доводимо до восьми. Слідкуємо за аплікатурою. Всі ці вправи впливають на рухово-технічні навички виконавця. Поступово ускладнюємо вправи за допомогою

темпу та змінюємо штрихи. Основне навантаження при грі гами падає на кість правої руки. Дуже важливо слідкувати, щоб кість не робила зайвих рухів.

Ритмічність в гамах:

- Окремо правою рукою
- Окремо лівою рукою
- Гра двома руками

Мінорні гами до 3х знаків. Гама фа дієз мінор та до мінор. Спочатку вчимо аплікатури мінорних гам правою рукою:

- Гармонічна мінорна гама;
- Мелодична мінорна гама;
- Натуральна мінорна гама.

При русі вгору та вниз слідкуємо за знаками та аплікатурою що змінюються (мелодична мінорна гама).

Далі вчимо аплікатуру мінорних гам ліво рукою та дотримуємося всіх нюансів, які ми виконували правою рукою.

З'єднуємо обидві руки у дуже повільному темпі.

Зміну міху в гамах до 3х знаків, з двох звуків до восьми звуків на міх. Всі ці вправи впливають на рухово-технічні навички виконавця. Поступове ускладнення вправ за допомогою темпу та змінних штрихів.

Ритмічністю в гамах:

- Окремо правою рукою;
- Окремо лівою рукою;
- Гра двома руками.

Штрихи в гамах до 3х знаків. Штрихи – спосіб звуковидобування.

- Легато
- Стакато
- Нон легато

– Маркато

Штрихом легато. Правою рукою виконуємо гаму при якій звуки плавно переходять один в другий. Поступово працюємо над лівою рукою тим же методом що і правою. Ноти, виконуемі легато, об'єднуються дугою, котра називається лігою. Вчимось грати гами до 3х знаків двома руками разом, штрихом легато. Дуже важливо добиватись незалежності рук. Об'єм вправ можна доводити до 4х октав.

Штрих стакато. Виконуємо вправу, де звуки будуть виконуватися відривисто. Слідкуємо щоб пальці студента та клавіші інструмента контактували дуже коротко, як краплі води. Одна крапля окремо від другої. Виконуємо штрихи різними руками потім в повільному темпі з'єднуємо. Зустрічається і кістеве стакато, частіше всього яке використовується при виконання подвійних нот та акордів. Виконуємо вправи за допомогою різного руху кісті. Навантаження на кість правої руки велике тому грати треба без перевтомлення.

Нон легато. Особливість цього штриха в тім, що його слід виконувати при звучанні звуків окремо один від одного (маються на увазі сусідні звуки), але дуже м'яко.

Штрихи марка то і партаменто виконуються як нон легато тільки з точною тривалістю звуків. Працювати над штрихами двома руками в гамах і приєднуємо арпеджіо та акорди.

Читання нот з аркушу. Основні етапи читання з аркуша:

- Вільний орієнтир в знаходженні необхідних клавіш правої клавіатури.
- Теж з ліво клавіатуро.
- Навички читання з аркушу в скрипічному ключі.
- Читання в басовому ключі.

Читання з листа є правильним тоді коли пальці вже самі автоматично знаходять потрібні клавіші. Гарно вивчений текст – залог успішного виконання твору.

Підбір по слуху пісень шкільного репертуару. Підбір акомпанементу для пісень. Підбір правою рукою мелодії на музичному інструменті. Аплікатурні питання, питання зміни міху в цій мелодії. В унісон гра і наспівування мелодії. Гармонічний аналіз цієї мелодії, підбір лівою рукою акомпанементу. З'єднання мелодію і супроводу. Орієнтування в тональному плані мелодії.

- Гармонійний аналіз мелодії.
- Підбір правою рукою мелодії.
- Підбір правою рукою акордового акомпанементу.
- Підбір лівою рукою акомпанементу.
- Гра двома руками, двома видами акомпанементу пісні і спів її під особистий акомпанемент.

Знаходження необхідного діапазону виконавця та тональності для пісні. Акомпанування пісні з різних рядів правої клавіатури, з різних позицій.

Підбір гармонії для пісень.

- Слухання пісень шкільного репертуару.
- Аналіз гармонії.
- Знаходження основних акордів.
- Знаходження другорядних акордів.
- Гармонійна послідовність лівої руки.

Робота над найбільш складними місцями. Транспонуванням на малу терцію, тритон, сексту, октаву. На баяні з 3х рядовою клавіатурою. А на п'ятирядному баяні транспонувати можна на любий інтервал не міняючи аплікатуру. З'єднання акордів і в різних тональностях. Ця гармонічна

послідовність нам потрібна для такого акомпанементу, при якому мелодія не буде перекриватися гармонією.

Вивчення мажорних гам до 4х знаків. Мажорні гами мі мажор та ля бемоль мажор.

Спочатку право руко вчимо аплікатури гам. Гра гам в одну та дві октави. Граємо гами по два звуки на міх різними штрихами і доводимо гами до 8-ми звуків на міх.

Мелодична послідовність усіх ступенів мажорного ладу буде мажорну гамую.

У лівій руці клавiші треба нажимати на основному та допомiжному рядах. Вчимо аплікатуру лівої руки. Граємо у дуже повільному темпі гами обома руками. Слідкуємо за міхом. Зміну міху в гамах з двох звуків на міх доводимо до восьми. Слідкуємо за аплікатурою. Всі ці вправи впливають на рухово-технічні навички виконавця. Поступово ускладнюємо вправи за допомогою темпу та змінюємо штрихи. Основне навантаження при грі гами падає на кiсть правої руки. Дуже важливо слідкувати, щоб кiсть не робила зайвих рухів.

Ритмічність в гамах:

- Окремо правою рукою
- Окремо лівою рукою
- Гра двома руками

Обертання акордів в гамах до 4х знаків. Гра основних акордів гам: ля бемоль мажор, фа мiнор, мі мажор, до дієз мiнор правою рукою:

- Точний тризвук (гра в мелодичній та гармонічній послідовності).
- Точний секстакорд (гра в мелодичній та гармонічній послідовності).
- Точний квартсекстакорд (тех. гра в цих послідовностях)

Аплікатура правої руки з цих трьох позицій. Конструкція інструментів дозволяє грати акорди в паралельному русі, не змінюючи положення пальців у

правій руці. При грі акордів та арпеджіо в лівій руці ми тиснемо по одній клавіші на акорд або на ноту.

Гра арпеджіо та акордів різними штрихами.

- Легато
- Стакато
- Нон легато

Гра мажорних акордів та арпеджіо з трьох рядів.

Гра мінорних акордів та арпеджіо з трьох рядів.

Голосоведіння в поліфонічних п'єсах. Поліфонія – вид багатоголосся.

Поліфонія буває:

- Підголосною.
- Контрастно.
- Імітаційною.

Гра разом 2х або більше мелодій разом ми зустрічаємося з проблемою інтонування і фразировки на одному міху. Слухання кожного голосу на основі простої поліфонії, окремо гра кожного голосу. В правій руці їх може бути декілька. З'єднання 2 голосів поліфонії і слухання їх, потім 3х і так далі.

При виконанні двоголосся в партії одної руки потрібен розподіл уваги.

Вести дві мелодичні лінії різними штрихами в партіях правої та лівої руки. Проаналізуємо артикуляцію у двоголосній «Інвенції» №8 (фа мажор) І.С.Баха. Перед усім слід добитися виразності виконання голосів кожною рукою окремо. При цьому усі восьмі ноти потрібно грати кістевим стакато. Всі шістнадцяті ноти – грати пальцями нон легато, звук повинен бути схожим на скрипичне детаще. Таким чином самим ефективним способом поділення голосів на баяні та акордеоні є їх різне артикулювання. У другому такті лівої руки з'являється тема, котра виконується кістевим стакато. В партії правої руки звучить рух шістнадцятими нотами (нон легато). В результаті ми чуємо ефект одночасового звучання крещендо в партії лівої руки і димінундо – в правій.

Особливості аплікатури в поліфонії. Гра окремо кожний голос. Аплікатура виставлена так, щоб мелодика кожного голосу мала свою лінію. І коли в поліфонічній п'єсі прослуховується кожен голос окремо і всі разом – це в першу чергу відмінно виставлена аплікатура.

В маленьких поліфонічних п'єсах підбор аплікатуру рук. Аплікатура підбирається виходячи з руху пальців та кісті. Якщо аплікатура виставлена правильно, вивчена і виконати цей твір набагато швидше.

Аплікатурній дисципліні:

- мелодії з поступовим рухом.
- мелодії з рухом по терціям, квартам.
- мелодії по напрямку руху арпеджіо, акордів, септакордів.

Так як ми маємо аплікатурні знання руху трьох позицій ми виставляємо потрібну аплікатуру в мелодіях даних вправами на уроці. Якщо аплікатуру підібрано вірно то рух пальців буде спокійним, а рух кісті плавним, без різних поворотів.

Поліфонічна аплікатура – це п'ятипальцева аплікатура. Ми не виставляємо аплікатури в тих місцях, де мелодія рухається гамообразно, при цьому звуки, ті що знаходяться в 1-ряді виконуються 1м пальцем, в 2-ряді 2м пальцем, в 3-ряді 3м пальцем (баян).

Аплікатура не виконується якщо йде повтор нотного матеріалу.

Етюди на різні види техніки. На основі простих етюдів оволодіваємо рухо-технічними прийомами та навичками.

Граємо вправи зі збірника «Технічні вправи» для баяна та акордеона. Спершу ці легкі вправи виконуємо з I ряду. Граємо різними штрихами по вісім нот на міх (с. 7). Далі рухаємось в 2й ряд, також різними штрихами по 16 нот на міх. Потім ці ж вправи виконуємо з третього ряду. Поступово приєднуємо подвійні ноти. Починаємо знову з I ряду і йдемо в II та III.

Визначаємо розвиток характеру мелодії: динаміку, характер. Етюд, це також п'єса в якій є і мелодія, і акомпанемент, просто етюди мають намір підвищувати технічний рівень виконавця. Стежимо, як розвиваються основні теми твору. В лівій руці слідкуємо за аплікатурою, бо вправи вірніше етюди для лівої руки використовують і допоміжний ряд в баяні та акордеоні. Пасажі та варіації в лівій руці виконуємо «короткими» штрихами: стакато, нон легато.

Водночас ми вирішуємо проблему недостатності повітря в інструменті, бо виконуючи цими штрихами ми економимо повітря в інструменті. Вчимося грати етюди не тільки по нотах, але і вчимо окремі моменти на пам'ять. Таким чином ми тренуємо нашу музичну пам'ять.

Етюди не треба вчити зразу в цілому. Запам'ятовування твору буде скорішим тоді, коли етюд вчиться невеликими уривками. Повторюємо місця в яких є помилки в дуже повільному темпі.

Особливості аплікатури в етюдах. Аплікатура для етюдів п'ятипальцова аплікатура. Беремо для визначення аплікатури етюд і працюємо з правою рукою. Ми не виставляємо аплікатуру в тих місцях де мелодія рухається гамообразно, при цьому звуки ті що знаходяться в 1-ряді виконуються 2-м пальцем, в другому 3-м, в третьому 4-м. аплікатуру не виставляємо якщо йде повтор нотного матеріалу. Вчимо правила аплікатури:

- Не треба грати одним і тим же пальцем сусідні звуки.
- Коли йде поступовий рух по гамі треба використовувати аплікатуру гам. (Використовуємо невеличкі етюди та вправи).
- Вчити етюди тільки тією аплікатурою, що виставив автор, або ту що виставили самі. Міняти її не треба. Це прискорить процес вивчення етюда.
- В лівій руці використовуємо допоміжний ряд. (Граємо ряд вправ).

В етюдах для техніки на ліву руку слід прибігати і до 4-го та 4-го пальців лівої руки, вони дуже слабкі і робимо вправи на її розвиток.

Працюємо над незалежністю рук:

- Правою рукою граємо текст легато.
- Лівою граємо стакато.
- Потім міняємо штрихи в руках.

При щоденній репетиції можна добитися свободи виконання і доречі бистрого вивчення нового нотного матеріалу.

Перевіряємо виставлену аплікатуру. При правильно виставленій аплікатурі пальці рук та кісті рук рухаються без ривків та розворотів, а прямо та легко.

Різні види акомпанементу в піснях. Пісні шкільного репертуару їх гармонійний аналіз. Як правило в піснях зустрічаються основні акордові функції: тонка, субдомінанта, домінанта. Між ними зустрічаються і другорядні акорди. Знаходимо і їх. Окремо працюємо з лівою рукою, бо вона ходом басу показує гармонійну зміну в пісні.

Підбираємо правою рукою мелодію на музичному інструменті. Потрібно вирішити аплікатурні питання, питання зміни міху в цій мелодії. В унісон граємо і наспівуємо мелодію. Робимо гармонічний аналіз цієї мелодії, виходячи з цього підбираємо лівою рукою акомпанемент. З'єднуємо мелодію і супровід лівої руки.

Наспівуємо мелодію та акомпануємо собі в унісон. За допомогою основних акордів будуємо акордовий супровід в правій клавіатурі находячи спільні звуки для переходу акорда в інший акорд, не перекриваючи мелодичну лінію.

Коли ми вивчили в основній тональності мелодію починаємо її рухати на одну клавішу вгору. Знову орієнтуємось в тональному плані цієї мелодії.

- Гармонійний аналіз мелодії.
- Підбір правою рукою мелодії.
- Підбір правою рукою акордового акомпанементу.
- Підбір лівою рукою акомпанементу.

– Гра двома руками, двома видами акомпанементу пісні і спів її під особистий акомпанемент.

Дуже важливо знати вірний тональний план при акомпануванні. Знаходити необхідний діапазон виконавця, знаходимо тональність для пісні. Акомпануємо пісні з різних рядів правої клавіатури, з різних позицій. Обов'язково треба підбирати такий акомпанемент, який відображає характер даної пісні чи мелодії.

Підготовка до концертного виступу. Перш ніж вийти на сцену потрібно дуже правильно настроїтись.

Виконавець повинен своєю грою визвати емоції у слухача, які збудував в музичному творі композитор. Індивідуальні особливості музиканта грають важливу роль у формуванні його, психічного настрою в період підготовки до концерту. Програємо п'єси, щоб підготувати до концертного виступу.

- Слідкуємо за виходом на сцену.
- Посадка на сцені.
- Поведінка на сцені.
- Вихід зі сцени.

Ці основні положення з кожним учнем треба проходити регулярно. Сценічний страх – нерідке явище на сцені. Воля, психічний склад виконавця грають важливу роль в цій боротьбі.

Емоційне відчуття розвитку музичного матеріалу повинно прививати студенту з перших кроків як музиканта. Виконавець в процесі гри повинен переживати ті емоційні картини в музичному творі, які написав композитор.

Коли музичний текст уже готовий треба працювати над розкриттям музичного образу.

Після виконання в класі програми на академконцерт або екзамен потрібно аналізувати всі моменти сценічного виконання. Працюємо над технічними помилками в дуже повільному темпі. Щоб учень міг сам проаналізувати свою

гру треба записувати виступ на магнітофон. Робота з магнітофоном підказує учню всі його недоробки, а відеозапис розкриває нам і весь сценічний вигляд виконавця, та його поведінку.

На прикладі відеозапису видатних світових виконавців вчимось творчій поведінки на сцені, будь то вокалісти та інструменталісти.

Змістовий модуль 5. Техніка гри на додатковому музичному інструменті. Робота над музичними творами, пісенним матеріалом та мінорними гамами до чотирьох знаків.

Особливості фактури в поліфонії. Одноголосна та багатоголосна. Поліфонія – вид багатоголосся, що представляє собою одна часове звучання двох або більше мелодій. Ми одночасно можемо грати кілька мелодій, це вже проблеми інтонування і фразировки на одному міху. А це вже питання – артикуляції.

Питання артикуляції. Виконання вправ на змінення динаміки при зміні фактури. При цьому міх ведеться рівно.

Гра правою рукою:

- а) вправи з мелодичною фактурою (одноголосся).
- б) приєднання мелодичної лінії до партії лівої руки.
- с) приєднання в правій руці другий голос і гра з лівою рукою (насичуємо фактуру).

Наприклад проаналізуємо артикуляцію та фактуру в двоголосній «Інвенції» І.С.Баха. перш за все слід добитися виразного виконання голосів кожною рукою окремо. При цьому всі восьмі ноти потрібно грати кісетевим стакато. Всі шістнадцяті ноти – граємо пальцями нон легато. Основна важкість при виконанні поліфонії – це вміння водночас грати кістеве стакато однієї руки (восьмі ноти) з пальцевими рухами другої.

В правій руці ми використовуємо тільки п'ятипальцеву аплікатуру. Працюємо над багатоголосною фактурою на прикладі вправ. Спочатку виконуємо вправи з першого ряду, слідкуємо за аплікатурою, голосоведінням. Потім ці ж вправи використовуємо з другого ряду, потім з третього. Ми наробляємо артикуляційні, фактурні та аплікатурні навички.

Етюди на різних види техніки. На основі простих етюдів оволодіваємо рухо-технічними прийомами та навичками.

Граємо вправи зі збірника «Технічні вправи» для баяна та акордеона. Спершу ці легкі вправи виконуємо з I ряду. Граємо різними штрихами по вісім нот на міх (с. 7). Далі рухаємось в 2й ряд, також різними штрихами по 16 нот на міх. Потім ці ж вправи виконуємо з третього ряду. Поступово приєднуємо подвійні ноти. Починаємо знову з I ряду і йдемо в II та III.

Визначаємо розвиток характеру мелодії: динаміку, характер. Етюд, це також п'єса в якій є і мелодія, і акомпанемент, просто етюди мають намір підвищувати технічний рівень виконавця. Стежимо, як розвиваються основні теми твору. В лівій руці слідкуємо за аплікатурою, бо вправи вірніше етюди для лівої руки використовують і допоміжний ряд в баяні та акордеоні. Пасажі та варіації в лівій руці виконуємо «короткими» штрихами: стакато, нон легато.

Водночас ми вирішуємо проблему недостатності повітря в інструменті, бо виконуючи цими штрихами ми економимо повітря в інструменті. Вчимося грати етюди не тільки по нотах, але і вчимо окремі моменти на пам'ять. Таким чином ми тренуємо нашу музичну пам'ять.

Етюди не треба вчити зразу в цілому. Запам'ятовування твору буде скорішим тоді, коли етюд вчиться невеликими уривками. Повторюємо місця в яких є помилки в дуже повільному темпі.

Читання нот з аркушу. Основні етапи читання з аркуша:

- Вільний орієнтир в знаходженні необхідних клавіш правої клавіатури.
- Теж з ліво клавіатуро.

- Навички читання з аркушу в скрипічному ключі.
- Читання в басовому ключі.

Читання з листа є правильним тоді коли пальці вже самі автоматично знаходять потрібні клавіші. Гарно вивчений текст – залог успішного виконання твору.

Пісні шкільного репертуару. Прослуховування пісень у запису, або у виконанні педагога. Характер пісні, гармонічний план, наявність вступу, кульмінацію, теми, динамічний план, штрихи.

Вокальна партія із словами заспіву. Гра мелодії пісні окремо правою рукою та наспівування її разом з грою. Артикуляція, вірне інтонування співу.

Оволодіння мелодією пісні окремо правою рукою, підключаючи ліву, звертаючи увагу на штрихи акомпанементу. Найчастіше супровід пісні (ліва рука) виконується штрихом «стакато».

Гра мелодії першого куплету пісні та наспівування в унісон, другий – акомпанування співу акордовим супроводом. Вступ до пісні.

Міnorні гами до 4х знаків. Гама до дієз мінор та фа мінор. Аплікатура мінорних гам правою рукою:

- Гармонічна мінорна гама
- Мелодична мінорна гама
- Натуральна мінорна гама

При русі вгору та вниз слідкуємо за знаками та аплікатурою що змінюються (мелодична мінорна гама).

Аплікатура мінорних гам ліво рукою та дотримання всіх нюансів, які ми виконували правою рукою.

З'єднання обох рук у дуже повільному темпі.

Зміна міху в гамах до 4х знаків, з двох звуків до восьми звуків на міх. Слідкуємо за аплікатурою. Всі ці вправи впливають на рухово-технічні

навички виконавця. Поступово ускладнюємо вправи за допомогою темпу та змінюємо штрихи.

Працюємо на ритмічності в гамах:

- Окремо правою рукою
- Окремо лівою рукою
- Гра двома руками

Виконуємо ці вправи як матеріал для тренінгу, фіксуючи його в пам'яті та в пальцях. Працюємо над звуковою та руховою стороною вправ.

Підготовка до екзамену. Перш ніж вийти на сцену потрібно дуже правильно настроїтись.

Виконавець повинен своєю грою визвати емоції у слухача, які збудував в музичному творі композитор. Індивідуальні особливості музиканта грають важливу роль у формуванні його, психічного настрою в період підготовки до концерту. Програємо п'єси, щоб підготувати до концертного виступу.

- Слідкуємо за виходом на сцену.
- Посадка на сцені.
- Поведінка на сцені.
- Вихід зі сцени.

Ці основні положення з кожним учнем треба проходити регулярно. Сценічний страх – нерідке явище на сцені. Воля, психічний склад виконавця грають важливу роль в цій боротьбі.

Емоційне відчуття розвитку музичного матеріалу повинно прививати студенту з перших кроків як музиканта. Виконавець в процесі гри повинен переживати ті емоційні картини в музичному творі, які написав композитор.

Коли музичний текст уже готовий треба працювати над розкриттям музичного образу.

Після виконання в класі програми на академконцерт або екзамен потрібно аналізувати всі моменти сценічного виконання. Працюємо над технічними

помилками в дуже повільному темпі. Щоб учень міг сам проаналізувати свою гру треба записувати виступ на магнітофон. Робота з магнітофоном підказує учню всі його недоробки, а відеозапис розкриває нам і весь сценічний вигляд виконавця, та його поведінку.

На прикладі відеозапису видатних світових виконавців вчимось творчій поведінки на сцені, будь то вокалісти та інструменталісти.

3. Рекомендована література

Базова

1. Аверченко Н. Сборник полифонических пьес для баяна , аккордеона на материале народных песен / Н. Аверченко. – Славянск: СГПИ, 2006. – 22 с.
2. Акимов Ю. Школа игры на баяне / Ю. Акимов. – Москва:»Советский композитор», 2005. – 204 с.
3. Алексеев И. Д., Корецкий М. Баян. 1 кл. / И. Д. Алексеев. – К., «Музична Україна». – 2006. – 168 с.
4. Алексеев И. Д., Корецкий М. Баян. 2 кл. / И. Д. Алексеев. – К., «Музична Україна». – 2006. – 162 с.
5. Алексеев И. Д., Корецкий М. Баян. 3 кл./ И. Д. Алексеев. – К., «Музична Україна». – 2006. – 230 с.
6. Алиев Ю. Песни. / Ю. Алиев. – М.: «Музыка», 2008. – 40 с.
7. Басурманов А. Первые шаги баяниста / А. Басурманов. – М., «Музыка», Вып.38. 2006. – 15 с.
8. Басурманов А. Первые шаги баяниста/А. Басурманов. – М., «Музыка» ,Вып.40.2006 – 16 с.
9. Басурманов А. Первые шаги баяниста / А. Басурманов. – М., «Музыка», Вып.43. 2007. – 16 с.

10. Бинкин З. Пьесы для аккордеона / З. Бинкин. – Л.: «Сов.композитор», 2012. – 12 с.
11. Гузиков А. Методические пособия по чтению с листа, транспонирование / А. Гузиков. – Славянск. 2009 – 20 с.
12. Гузиков А. Приложение к методическим рекомендациям по гармонизации мелодии, чтению с листа / А. Гузиков. – Славянск: 2005. – 22 с.
13. Двилянский М. Аккордеон в музыкальной школе / М. Двилянский. – М. : «Советский композитор», 2012. – 25 с.
14. Денисов О.Ф. Баян 4 кл. / О.Ф. Денисов. – К., «Музична Україна» – 2005. – 210 с.
15. Денисов О.Ф. Баян 5 кл. / О.Ф. Денисов. – К., «Музична Україна», – 2008. – 174 с.
16. Денисов О. Ф., Угрипович В.П. Баян .Підготовча група / О. Ф. Денисов – К., «Музична Україна», 2006. – 98 с.
17. Зав'ялов В. Баян и вопросы педагогики/ В. Зав'ялов. – М., «Музыка», 2013. – 56с.
18. Корецкий М. Поліфонічні п'єси для баяна / М. Корецкий. – К. : «Музична Україна», 2015. – 53 с.
19. Корецкий М. Поліфонічні п'єси зарубіжних композиторів. Вип..1./ М. Корецкий. – К.: «Музична Україна», 2012. – 50 с.
20. Корнаков Ю. Песни-картинки. Вып.8. / Ю. Корнаков. – М. – Л.: 2007. – 23 с.
21. Корнаков Ю. Песни-картинки Вып.25./ Ю. Корнаков. – Л. – М.: 2014. – 21 с.
22. Кудрявцев А. Полуянов П. Самоучитель игры наакордкеоне / А. Кудрявцев. – М.: «Музгиз», 2006. – 57 с.
23. Лондонов П. Хрестоматия для баяна.Ш-1У классы / П.Лондонов. – М.: «Гос.муз.из-во»,2012. – 137 с.

24. Лушков А.Ф. Школа игры на акордеоне / А. Ф. Лушков. – М., «Советский композитор». – 2007. – 200 с.
25. Мартышева Н. Будем с песенкой дружить / Н. Мартышева. – М. : «Музыка», – 2013. – 32 с.
26. Милич Б. Фортепиано 1 класс / Б. Милич. – К.: «Музична Україна», – 2013. – 129 с.
27. Милич Б. Фортепиано 2 класс / Б. Милич.–Киев.: «Музична Україна», – 2009. – 150 с.
28. Николаев А. Фортепианная игра / А. Николаев. – 1-2 классы. ДМШ. – М. : «Музыка», 2012. – 188 с.
29. Нокапкин В., Платонов В. Пьесы для 1-2 класса / В. Нокапкин. – М. : «Советский композитор», 2013. – 43 с.
30. Онегин А. Школа игра на баяне / А. Онегин. – М., «Музыка», – 2011. – 189 с.
31. Онегин А. Легкие шаги для баяниста. Вып.4./ А. Онегин. – М. : «Советский композитор», 2012. – 66 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Залік – 3 семестр

Іспит – 7 семестр

5. Засоби діагностики успішності навчання

- 1) тестування;
- 2) опитування;
- 3) академконцерт.